

גליון נושא: 'שמחת פורים'

בס"ד, יום ג' פרשת צו, י"ב אדר ב', ערב פורים תשע"ו.
לע"נ מרת אסתר זלטה בת הרב יצחק ידידיה ע"ה, ולע"נ הרב מנחם דוב בן הרב יהושע יעקב זצ"ל.
דיונים אקטואליים בעניני דיומא, לעורר לב המעיין ולא 'הלכה למעשה'.

יְמֵי מִשְׁתֵּה וְשִׂמְחָה

במגילת אסתר: וַיִּכְתֹּב מְרַדְכָי... אֶל-כָּל-הַיְהוּדִים... לְהִיּוֹת עֲשִׂים אֶת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ אֲדָר וְאֶת יוֹם-חֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוּ בְּכָל-שָׁנָה וְשָׁנָה: לַעֲשׂוֹת אוֹתָם יְמֵי מִשְׁתֵּה וְשִׂמְחָה וּמְשָׁלוּחַ מְנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ וּמִתְנֻנּוֹת לְאֲבִינָיִם (אסתר ט כ).

חיוב לבסומי: ומבואר בגמ' (מגילה ז:): מיחייב איניש לבסומי בפוריא 'עד דלא ידע' בין ארור המן לברוך מרדכי. רבה שחטיה לרבי זירא בסעודת פורים, למחר בעי רחמי ואחיה. כך נפסק ברמב"ם (מגילה וחנוכה פרק ב הלכה טו) כיצד חובת סעודה זו שיאכל בשר ויתקן סעודה נאה כפי אשר תמצא ידו, ושותה יין עד שישתכר וירדם בשכרות. ובשו"ע (או"ח תרצה ב) חייב איניש לבסומי בפוריא, 'עד דלא ידע' בין ארור המן לברוך מרדכי.

כמתן תורה: וכתב המרדכי (בבא מציעא אות שצח) ועדיף יום פורים כיום שניתנה בו התורה כי הא דמר בריה דרבנא הוה יתיב בתעניתא כולי שתא, לבר מתרי יומא, דעצרתא משום שנתנה בו תורה, וימי דפוריא משום ניסא.

1. ההבדל משאר המועדים

קושיא: והקשה העמק ברכה (הלכות פורים עמוד קכו), הרי גם ביום טוב יש מצוות שמחה דכתיב (דברים טז יד) וְשִׂמְחַתְּ בְּחֻגְךָ. ונפסק ברמב"ם (יום טוב ו יז) וחייב אדם להיות בהן שמח וטוב לב. ומדוע רק בפורים תקנו חז"ל דינים נפלאים ומיוחדים לקיום מצות השמחה, מה שלא מצינו דוגמתם אפילו בימים טובים דאורייתא (א.ר.).

תמיהות: 1. בשמחת החג לא צריך בשר ויין ביחד ומספיק ביין לחוד, כמבואר בגמ' (פסחים קט) ובב"י (סימן תקכט). אבל בפורים מבואר ברמב"ם (מגילה וחנוכה פרק ב הלכה טו) שצריך לאכול ביחד בשר (נדרש מתיבת וְשִׂמְחָה) ויין (נדרש מתיבת מִשְׁתֵּה). אכן לדעת המ"ב (תקכ"ט ס"ק כ) בשם הבית יעקב (סי' ע"ג) יש חיוב לאכול בשר ולשתות יין בשבתות ויום טוב וחנוכה ופורים. 2. בשמחת החג כתב הרמב"ם (בהלכות י"ט) ששכרות אינה שמחה אלא הוללות. ואילו בפורים נצטוינו על השכרות, דחייב איניש לבסומי 'עד דלא ידע', דין שלא מצינו דוגמתו בשום מקום.

תירוץ: ותירץ העמק ברכה (הלכות פורים עמוד קכו), בשם הגרי"ז מברסק, שיש הבדל מהותי בין שמחת פורים לשמחת המועדים, במועדים עיקר המצוה לשמוח בהקב"ה, ובמצוות המועד כגון בסוכות עם ד' מינים, והבשר והיין הוא רק סיבה לעורר את השמחה, כמבואר ברמב"ם (פ"א מהלכות יום טוב הלכה כ'). ובמדרש (שיר השירים רבה פרק א'), זֶה הַיּוֹם עָשָׂה הִנֵּה נְגִילָה וְנִשְׂמָחָה בו (תהלים קכ כד) איני יודע אם בו - ביום, או בו - בהקב"ה, תלמוד לומר (שיר השירים א, ד) נְגִילָה וְנִשְׂמָחָה בָּךְ. אבל בפורים דכתיב יְמֵי מִשְׁתֵּה וְשִׂמְחָה המשתה ושמחה עצמו הוא גוף המצוה, בלי שום תכלית אחרת, ועל יסוד זה של מצות משתה תקנו שחייב לבסומי 'עד דלא ידע'.

מתנה אישית: והוסיף על כך הגרש"ד פינקוס זצ"ל (שיחות הגרש"ד פינקוס פורים עמוד יז - כז), בפורים המצוה 'לשמוח בשביל לשמוח', כי כל ענין פורים הוא להודות על החיים עצמם, והביטוי לזה הוא שמחה, לדעת עד כדי שכרות, שזה שאני חי, נושם, אוכל, ושותה, קופץ, ושמח, זה הכל מהקב"ה בכבודו ובעצמו. מטרת המגילה והפורים הוא להתבונן שכל נשימה ונשימה, היא מתנה אישית מהקב"ה, כאשר הקב"ה מכין בשבילי 'מתן אויר', ומה איכפת לך שמתנה זו ניתנה לעוד מליון איש. צריך להכיר בזה להודות על כך ולשמוח עם זה !

ההבדל מחנוכה: לפי דבריו מובן היטב סברת הלבוש (או"ח סימן תרע) בביאור ההבדל בין חנוכה לפורים. שבפורים הגזירה היתה על הגוף להִשְׁמִיד לְהַרְגוֹ וְלֵאבֹד אֶת כָּל הַיְהוּדִים (אסתר ג יג) שהוא ביטול משתה ושמחה, ולכן כאשר הצילם הקב"ה קבעו להללו ולשבחו במשתה ושמחה דווקא, שהם ההפך מצום ועינוי הנפש, ומכיון שבפורים שמחים במציאות שכלל ישראל שרד בחיים עלי אדמות, דין הוא להרבות משתה ושמחה ללא שיעור 'עד דלא ידע'. אבל בחנוכה נס ההצלה היה שלא עזבו מעבודתו ולכן כאשר הצילם הקב"ה קבעו להללו ולשבחו בהלל והודאה.

2. כל מצוות היום מדין שמחה

שמו מוכיח: והוסיף הג"ר אשר ויס שליט"א בשיעורו (א.ר.) שכל חג נקרא על שם העיקר, חג המצות, חג השבועות, חג הסוכות. ולא נקרא שמו 'חג השמחה' כי השמחה היא מצוה נוספת על כל מצות החג (ד' מינים וסוכה וקרבות וכו'). אבל ימי הפורים נקראים יְמֵי מִשְׁתֵּה וְשִׂמְחָה, מפני שכל מהות היום הוא יום של שמחה, יום שמתחילתו ועד סופו יש להתעסק בו בשמחה. כל מצוות ימי הפורים נועדו לקיים יְמֵי מִשְׁתֵּה וְשִׂמְחָה שהכל יהיו שמחים באופנים שונים ומגוונים. ה'שמחה' היא המכנה המשותף לכל מצוות פורים - מקרא מגילה כמבואר בגמ' קריאתה זו היא הלילא, סעודה, אכילת בשר, שתית יין, משלוח מנות, ומתנות לאביונים, כפי שיוכח להלן. ומכאן זה הוסיפו ישראל כל אחד מה ששמח בו, אכילת מגדנאות וממתקים, תחפושות ומסכות, בדחנות הצגות, 'פורים רב', והרעשה ברעשנים.

משפחה ומשפחה: כעת מובן מה שכתב הא"ר בשם השל"ה הובא במ"ב (תרצה יד) שצריך לקבץ אנשי ביתו וחביריו, דאי אפשר לשמוח כראוי לבד. וכתב ביסוד ושורש העבודה (שער יב פרק י') ויש לאכול בשמחה עצומה לשם שמים, וישב עם אנשי ביתו בשולחן ערוך ובנרות דולקים כמו בשבת קודש, ויספר לאנשי ביתו מעניני ניסים ונפלאות שעשה עמנו ויצרנו ובוראנו ית"ש ויתעלה, וכל המרבה לספר הרי זה

פנינים

שמחת ליל פורים

מבואר בגמ' (מגילה ז:): **ובשו"ע** (ריש סי' תרצ"ה) שעיקר מצות משתה ושמחה בפורים הוא ביום. וכתב המשנ"ב (ס"ק ג') דירבה קצת בלילה בסעודה וילבש בגדי שבת מבערב וימצא בביתו נרות דולקות ושולחן ערוך ומיטה מוצעת.

ונהגו בישיבות הקדושות ובקהילות הקודש, להרבות בשירה וריקודים בליל פורים. ויש מקור לזה **בבב הישר** (פרק צ"ט ד"ה והאור), וז"ל: 'ובמדינות פולין ראיתי מנהג הגון, שהן מלבישין כתונת לבן ונקי ומכנסיים לבנים קודם קריאת המגילה והולכין לביהכנ"ס בבגדי שבת ויו"ט, ובין מגילה למגילה ישראל שמחין ונותנין שבח והודיה על רווח והצלה שעמדה ליהודים', עכ"ל, מבואר שהיה מנהג לשמוח וליתן שבח להקב"ה בין מגילה למגילה.

אויבינו כאין: ויש לשון נפלא על שמחת ליל פורים **במחזור ויטרי** (עמוד 583) - הכלילי עינים מיין, ואויבינו יהיו כאין בליל חג פורים. ❖

מנהג ישראל תורה

מעריבין שמחה בשמחה

נישואין בפורים: לדעת **השו"ע** (תרוצו סעיף ח) מותר לישא אשה בפורים, למרות שבכל המועדים אסור כמפורש ב**גמ'** (מו"ק ח:). אולם נחלק עליו **המג"א** (שם), והקיצור **שולחן ערוך**, וכך נפסק ב**מ"ב** (ס"ק כח), כשם שבמועד אסור דאין מעריבין שמחה בשמחה, ומשום ושמחת בחגך ולא באשתך. כך בפורים אסור, ואין לחלק בין חג דאורייתא לחג דרבנן.

סברת השו"ע - ביאר **הגרש"ז אויערבאך** זצ"ל (הליכות שלמה פורים פרק כא הערה ט) דבפורים לא שייך אין מעריבין שמחה בשמחה, וכן לא שייך ושמחת בחגך ולא באשתך, דעיקר השמחה הוא 'עד דלא ידע', ואינו צריך לדעת ממה הוא שמח. ואין הלב צריך להיות פנוי לשמחת פורים דאדרבה עיקר השמחה הוא 'עד דלא ידע'.

לפי מה שנתבאר (במאמר בפנים) שעיקר מהות הפורים הוא יום שמחה, מובן היטב שרק במועד יש חסרון כאשר מערב שמחה בשמחה, שכן צריך לשמוח בחג המסוים ולא באשתך, אבל בפורים צריך לשמוח 'עד דלא ידע' צריך לעשות מה שמשמחו, ואדרבה כשנושא אשה יותר שמח.

נישואי הגרש"ז: ואכן נישואי **הגרש"ז אויערבאך** זצ"ל התקיימו בירושלים ביום ו' י"ד אדר פורים המשולש (הליכות שלמה פורים פרק כא אות ט). ובשבת קודש למחרת חתונתו בעת סעודה שלישית היו מסובין בבית המשתה גדולי ירושלים, ודרש **הגרש"ז** בעניני פורים, ובענין נישואין בפורים, וענה לעומתו **הג"ר לייב דיין** זצ"ל אין זה 'פורים תורה' כי אם 'תורת אמת'! (שם הערה 22).

משובח. עכ"ד. והינו שכל זה מעיקר מצות היום, להגדיל את השמחה עד לאין גבול. ודין זה דומה לדין שנאמר ביום טוב שחייב אדם לשמח אשתו ובניו ובני ביתו ברגל.

משתה היין: החיוב לבסומי בפוריא זה מדין שמחה, כך עולה משיטות **הפוסקים** שאין צריך דוקא יין ומועיל כל דבר שמשמחו, מוכח שעיקר הענין הוא השמחה שנוצרת לאדם מהשתיה. וכן משמע ב**רמב"ם** (מגילה ב טו) שעיקר מצות שתית היין היא בסעודה, והינו שמשתה ושמחה פירושו שיהא 'משתה של שמחה'.

וכן מבואר בדברי **היסוד ושורש העבודה** (שער המפקד ריש פרק שביעי) הלשון בחז"ל חייב איניש לבסומי בפוריא, לא נאמר להשתכר אלא לשתות יותר מהרגלו כמבואר ב**בב"י**, וגם **האר"י** ז"ל כתב ולא ישתכר אלא יתבסם וכו'. כי המטרה של שמחה ביום זה, הוא שמחה של מצוה לשמוח ביוצרנו ובוראנו ולהודות לו על כל הניסים הגדולים והנפלאים שעשה עמנו, ומטרת השתיה היא לסייע למי שיש לו דאגה וצער ואינו מסוגל לסלק אותה מלבו, ועל ידי היין יצליח לסלק כל דאגה וצער ויהא שרוי בשמחה גדולה, ותכלית שתית יין להביאו לידי שמחה, עכ"ד.

3. שמחה לעניים ולעשירים

מנות לעשירים: מטרת מצוות משלוח מנות ביאר **החת"ס** (בש"ת סי' קצ"ו) בשני אופנים. 1. להרבות אהבה ורעות. והוסיף **הב"ח** (סימן תרצ"ה ד"ה וצריך) שמצות משלוח מנות היא בשביל שישמח וישיש האדם עם אוהביו ורעיו על התשועות שנעשו בפורים, ולהשכין ביניהם אהבה ואחוה ורעות. 2. שיהיה לכולם צרכי סעודה. וכן משמע ב**שו"ע** (תרצה ד) שכתב דין משלוח מנות, יחד עם דיני סעודת פורים.

מכל זה עולה שלכולי עלמא שורשו בדין שמחה, להרבות אהבה ורעות, ולהגדיל הסעודה. ומצינו כעין זה ב**פסוק** (נחמיה פרק ח, י) לגבי ראש השנה - אָכְלוּ מִשְׁמָנִים וּשְׁתוּ מִמֵּתִיקִים וְשָׁלְחוּ מְנוֹת לְאֵין נֶכֶן לוֹ כִּי חֻדְוֹת ה' הִיא מְעֻזָּם.

כל הפושט יד: מטרת מצוות מתנות לאביונים הוא להרבות בשמחה. כמבואר ב**גמ'** (ב"מ עח: קו:) אין מדקדקין במעות פורים. ומבואר ב**נמוקי יוסף** (ב"מ שם) ו**בשיטמ"ק** (שם) ו**ברמב"ן** (שם) ו**בריטב"א** (מגילה ז). כל הפושט יד נותנים לו אפילו אינו עני, כדי שיהיו הכל שמחים דכתיב ימי משתה ושמחה, ואין זה מדין צדקה בלבד אלא מדין שמחה ורעות. שהרי אף בעשירים כתוב ומשלוח מנות איש לרעהו. וביאר **הג"ר קניבסקי שליט"א** (בתשובות שבסוף ספר באורח צדקה אות קנ"א) שיוצאים ידי חובה גם אם באמת המקבל לא היה עני אלא היה רמאי, שבאופן זה תקנו חז"ל מצות מתנות לאביונים ליתן לפושטים יד בלי לדקדק בדבר אם עני הוא או רמאי.

הערות מבני החבורה

אביו אוסר להשתכר

שאלה: בחור יקר שואל, אבא שלי אוסר עלי להשתכר בפורים, האם אני מחויב לשמוע בקולו ממצות כיבוד ומורא אב, או אדרבה מכיון שחייב איניש לבסומי בפוריא 'עד דלא ידע', אף שיש מפרשים שאין חיוב לקיים 'עד דלא ידע' ממש, סוף סוף מכלל פשוטו לא יצא, ונמצא שאביו בא לעקור דין תורה וכהאי גונא אין חיוב לשמוע בקולו, כמבואר ב**גמ'** (ב"מ לב. יבמות ו.) אם אביו אומר לו היטמא, לא ישמע לו שאתה והוא חייבים בכבודי. ונפסק ב**רמב"ם** (ממרים פ"ו ה"ב) ו**בשו"ע** (יו"ד סימן ר"מ סעיף טו) שגם לבטל דין דרבנן לא ישמע לו.

תשובה: מחלוקת, יש אומרים שצריך לשמוע בקולו, ויש אומרים שתלוי מדוע אין מרשה לו, וכפי שיתבאר להלן.

אסור: דעת **הגרש"ז אויערבאך** זצ"ל (הליכות שלמה פרק יט הלכה כה), ו**הגר"י שטינזר** שליט"א (שערי ימי הפורים פרק יא אות ג) שאם האב צוה לבנו שלא ישתכר בפורים צריך לשמוע בקולו, ויקיים המצוה על ידי שתיית יין יותר מלימודו, ושינה לאחריה, ומכיון שלדעת **הרמ"א** (או"ח תרצה סעיף ב') בשם **הכלבו והמהרי"ל** אין חיוב להשתכר, ומקיים 'עד דלא ידע' על ידי שינה, אין להחמיר בניגוד לדעת אביו (צ.פ.) ושמעתי להוסיף **מהג"ר יעקב קפלן שליט"א** (בעל השער מציון) שאף שהאב יכול לאסור להשתכר, אבל לכולי עלמא אין יכול לאסור לגמרי לשתות יין, שזה חשיב לבטל דין תורה. ולכן אף שהאב אינו מסכים, ישתה הבן כוס או שנים קצת יותר מהרגלו וישן, וכך יקים 'עד דלא ידע' כשיטת הרמ"א. [ויש לדון אם הטעם בדיעה זו מצד מצות 'כבוד אביו', כדעת הסוברים שזה גם רק בדברים שאין לאב תועלת בהם. או שנקטו לאסור מדין מורא אביו].

מותר: מאידך דעת **הג"ר נחמן יחיאל מיכל שטיינמץ שליט"א** (שו"ת משיב נבונים חלק ג' או"ח סימן מז), וכן שמעתי **מחכמי הוראה שליט"א**, שתלוי מדוע האב לא מסכים, אם האב מודה שהבן מקיים בשכרותו את כל דיני השו"ע, רק שהאב הוא טיפוס רגוע ואינו יכול לסבול שהבן שיכור, בזה אין הבן חייב לשמוע בקול האב. מטעם: שאין לאב בעלות לקבוע דברים אישיים מה לעשות, לא מיבעי לדעת **התוס' שאנץ** (פ"ק דקידושין) בשם **רבינו יצחק**, הובא בשו"ת **מהרי"ק** (שורש קסו), שכיבוד אב זה רק בדברים שנוגע לאב ויש לו בהם תועלת, ודאי לא שייך כאן כיבוד אב, שהאב פחדן ובישן ללא סיבה הגיונית אמיתית, ואין לו זכות לאסור על הבן לעשות דברים שכל העולם רגיל בהם.

ואפילו לדעת **הרמב"ם** שכיבוד אב זה גם כאשר אין לאב תועלת מזה, מכל מקום כיון שמפורש ב**גמ'** (מגילה דף ז:) חייב איניש לבסומי בפוריא 'עד דלא ידע'. ולדעת **המחזור ויטרי** (ח"ב סימן תסה), ה**טור**, ו**השו"ע** (או"ח תרצה סעיף ב'), ו**הסידור יעב"ץ** (שער הדגים) בשם אביו **החכם צבי**, הוא כפשוטו. וביותר מבואר ב**שדי חמד** (מערכת החית כלל צב ד"ה ובמה שתמהתי) **שהג"ר** היה שותה בפורים עד כדי סכנה, כי אמרו ב**גמ'** (מגילה דף ז:) חייב איניש לבסומי בפוריא, וחייב כמו מתחייב בנפשו, לכן כאשר האב חפץ לבטלו מפשטות דינא דגמ', אין הבן מחויב לשמוע בקולו. ומכל מקום ראוי שיהוגו הבן בחכמה, ולא ישתה לעיני האב כדי שלא להכעיסו וישתה רק שלא בפניו (ר.י.ג.).

אמנם אם האב מכיר את טבע בנו, שעושה בשכרותו מעשים שאינם הגונים ויש לאב בזיון בשכרות בנו, או שמזיק אחרים (על סמך שיש דעות שפוטרים מחיוב תשלומים), או שהיין והשכרות מזיק לבריאותו, חייב הבן לשמוע בקולו. והרי כתבו הפוסקים שבפורים אין שום היתר להקל בבין אדם לחבירו, וכיון שאביו מקפיד ודאי יש לו עגמת נפש מרובה בגלל זה, ופעמים מלבין פני אביו מרוב בושות, וזה שקול כשפיכות דמים כמבואר ב**גמ'** (ב"מ נח:): דאזיל סומקא ואתי חורא, ויש בזה איסור מדין מְקַלָּה אֲבִיו וְאָמוֹ (דברים כז טז). כמבואר בדברי **הנצי"ב** זצ"ל (שו"ת משיב דבר חלק ב' סימן נ') שאף שאין לאב זכות להתנגד לשידוך בנו, מכל מקום אם השידוך גורם בזיון לאב אסור מדין מְקַלָּה אֲבִיו וְאָמוֹ. (א.כ.).